

Det kontrceptiva samhället

Rita Liljeström

Antalet legala aborter har de senaste åren ökat starkt, men det har också antalet utom-äktenskapliga barn. Många kvinnor väljer att föda sina barn och leva som ogifta mödrar. Rätten till abort befäster slutgiltigt att kvinnan inte "råkat i olycka" utan att hon frivilligt valt sitt moderskap. Ett genombrott för den ogifta modern är en av de saker man kan avläsa ur statistiken.

Men också andra förändringar kan registreras. Familjens funktion har förändrats, de preventiva metoderna har brutit det direkta sambandet mellan fortplantning och sexualitet, mannen och kvinnan har samtidigt återförenats på arbetsmarknaden. Men ännu finns många restriktioner kvar innan kvinnan kan inträda i en symmetrisk föräldra- och yrkesroll vid mannens sida, skriver Rita Liljeström i en hittills opublicerad rapport om utvecklingen mot "det kontrceptiva samhället".

Inflytanden på ungdomssexualiteten

I det förkontrceptiva samhället blev sexualiteten socialt kontrollerad genom att kunskapen om det sexuella begränsades. Det man ingenting vet om, kan man inte frestas av. När barn och ungdom omges av en förtegenhet "Detta talar man inte om" blir medvetandet om sexuella impulser undanträngt och hämmat. Socialt motiverade moralregler fick stöd av religionen som förklarade reglerna heliga och bidrog därmed till att mystifiera dem och att ge dem djup psykologisk förankring.

Sexualiteten uppfattades som en naturkraft som människan tyglade med disciplin och karaktärsfasthet. Denna naturkraft antogs vara starkare hos män än hos kvinnor. Män var därför berättigade till ett visst överseende när naturkraften, könsdriften tog överhanden. Denna tolerans ska-

pade en dubbelmoral, som ställde olika krav på kvinnor och män. Sexualiteten var irrationell med inslag av naturdrift och av individens försakelse för framtida släktled.

När frågan om sexualupplysning började diskuteras, var utgångspunkten negativ. Frågan aktualiserades av nödvändigheten att bekämpa smittsamma sjukdomar och illegala aborter. Detta för-lade själva upplysningstanken i en halvdager av "snusk" och negativa föreställningar kring sexualitet. Å andra sidan kom ämnet att präglas av en högtidlig koppling till människosläktet och för-äldraskapet:

"Även hos människorna är könslivets mening först och främst att livet skall föras vidare i nya generationer; vår lycka kommer i andra hand. Det finns inte heller med våra nuvarande kunskaper något absolut tillförlitligt medel att undvika att könsumgänge leder till befruktning. Redan därför löper man alltid risk att vålla sig själv och andra ohälsa och sorg, om man inlåter sig på en könsförbindelse, som man ej menar allvar med." (SOU 1936: 59.)

Sexualiteten hörde hemma i äktenskapet och en föräktenskaplig ungdomssexualitet var utesluten.

Trots att frågan om sexualupplysning varit uppe till offentlig diskussion från sekelskiftet och trots trycket från kvinnoorganisationer och bl a be-folkningskommissionens förslag på 1930-talet skulle det dröja till år 1944 innan sexualunder-visningen införs i folkskolan — som ett frivilligt ämne.

Undersökningar över ungdomens sexualvanor,

~~~~~  
*När barn och ungdomar omges av en förtegenhet — "Detta talar man inte om" — blir medvetandet om sexuella impulser undanträngt och hämmat.*  
~~~~~

"De flesta pojkar respekterar nog de flickor mest, som håller på sig, och dessa är värda den respekten".

Ur lektionsexempel i SÖ:s handledning för sexualundervisning 1956.

som jämförde uppgifter från 40-åriga män med 20-åringar, talade för att gamla sedvänjor om föräktenskapliga samlag levde kvar (Jonsson, SOU 1951: 41). Det rädde en relativt stor tolerans för sexuella förbindelser före äktenskapet. Alva Myrdal konstaterar i Folk och Familj (1944) att

"Av alla både statistiska, kulturhistoriska och sociologiska sannolikhetsskäl att döma är emellertid det mest typiska kulturmönstret, att de unga som ämnar ingå äktenskap inleder dettas sexuella samliv redan under förälskelse- och förlovnings-tiden. Detta får nu lika litet som under framfarna tider eller i bondesamhällets former tolkas som löslighet eller promiskuitet . . ."

"Det är ett intressant faktum, att de från bondesamhället härstammande sedvänjorna med deras relativt svaga auktoritära hämningar för ungdomens sexualliv hölls vid makt så länge, att de kommit att göra sig gällande jämsides med modernare sederegler och sålunda förstärkts, innan de började dö bort . . . Denna sammansmältning av gamla sedvänjor med modern frigjordhet kan måhända förklara, varför sexuella förbindelser före äktenskapet är så vanliga i Sverige."

Fr o m 1956 blev sexualupplysningen i skolorna obligatorisk. Skolöverstyrelsen utgav en reviderad handledning i ämnet. Trots ungdomsundersökningarnas vittnesbörd om faktiska förhållanden och trots den skarpa kritiken på 1940-talet, så kvarstår såväl ämnets allmänna inriktning som olyckliga formuleringar i de nya anvisningarna. Beträffande ungdomssexualiteten är läget orubbat: "Undervisningen måste allvarligt hävda den uppfattningen, att avhållsamheten från sexuellt samliv under uppväxtåren är det enda skolan med gott samvete kan rekommendera".

I ett lektionsexempel heter det:

"Det kan hända att flickor som håller på sig, tror att de inte blir så väl sedda som de andra. I de gängen där det är på det sättet, är man på fel väg. De flesta pojkar respekterar nog de flic-

kor mest, som håller på sig, och dessa är värda den respekten. Ungdomar måste ha alldeles klart för sig, att de som har förstånd och vilja att undvika sexuellt samliv under uppväxtåren, har de största förutsättningar senare i livet för ett sådant samliv och för att uppleva kärleken på ett lyckligt sätt."

Opinionsutvecklingen i synen på behovet av sexualupplysning har varit påfallande snabb. Ännu i mitten av 1950-talet förekommer en viss rädsla och osäkerhet inför tanken, att skolans sexualupplysning skall bidra till ökad sexuell lösläppthet. 1967 visar det sig att hela 86 procent av befolkningen anser att det är bra, att skolan ger sexualupplysning.

Vad vet man egentligen om sexuellt samliv bland svenska ungdomar som ännu går i skolan och i övrigt om åldrarna under 20 år? Hur ser ungdomarnas egna normer ut? Några undersökningar under 1960-talet ger några svar på frågorna. Enligt en undersökning i Stockholm 1966/67 har ungdomar *erfarenhet av samlag* i följande åldrar (Ussu, 1973-08-06 efter Joachim Israel m fl 1970). (Tabell 1.)

Tabell 1. Erfarenhet av samlag.

Ålder	Män	Kvinnor	Båda könen
11	1 %	— %	0,5 %
12	2 %	— %	1 %
13	5 %	1 %	3 %
14	12 %	5 %	8 %
15	26 %	12 %	19 %
16	41 %	24 %	32 %
17	54 %	42 %	48 %
18	68 %	62 %	65 %
19	74 %	72 %	73 %
20	85 %	82 %	83 %
21	89 %	87 %	88 %
22	92 %	91 %	91 %
23	93 %	95 %	94 %
Median	17,7 år	18,4 år	18,1 år

Stockholmsungdomarna fick ta ställning till följande två påståenden:

— Det är bra för en man att ha sexuell erfarenhet när han gifter sig.

— Det är bra för en kvinna att vara oskuld när hon gifter sig.

”En klar och lika stor majoritet av män och kvinnor *instämmer* i att det är bra för en man att ha sexuell erfarenhet innan han gifter sig: 84 procent av männen och 82 procent av kvinnorna. Lika många kvinnor (81 procent) men något färre män (73 procent) tar avstånd från det traditionellt formulerade påståendet att det är bra för en kvinna att vara oskuld.” (Eliasson 1971). Sammanlagt är det ca tre fjärdedelar av de unga som har samma moraluppfattning för kvinnor och män. En minoritet på 6—7 procent anser att föräktenskaplig erfarenhet inte är bra för någondera könet.

1964 års utredning om sexual- och samlevnadsfrågor i undervisning har vänt sig till skolungdomar i syfte att utveckla en rimlig sexualundervisning för dem. Man frågade årskurs 9 i grundskolan om elevernas egna *normer beträffande sexuell samliv mellan ungdomar i deras egen ålder*. Svaren framgår ur följande uppställning: (USSU PM 1972: 6, s. 10—11) (Tabell 2).

Tabell 2. Normer beträffande sexuell samliv.

	Att det absolut inte får förekomma	Att man måste ha stadigt för sexuell samliv	Att det räcker med att man träffas mer tillfälligt	Vet ej
Alla	6 %	65 %	12 %	17 %
Pojkar	4 %	57 %	19 %	20 %
Flickor	9 %	73 %	5 %	13 %

Trefjärdedelar av ungdomarna accepterar sexuell samliv. Det var emellertid betydligt färre elever som någon gång haft samlag. Enligt en undersökning 1966—67 på ett representativt urval av Stockholmsungdomar var det 33 procent av pojkarna och 18 procent av flickorna som haft samlag (Israel). Det föreligger en påtaglig tendens till att debutåldern för flickorna sjunker. Detta kan förklaras med, att i samhällen där flickornas sexualitet blir starkare kontrollerad än pojkarnas,

så har pojkarna tidigare sexualdebut trots att deras könsnognad inträffar 1 à 2 år senare. I ett mera jämlikt samhälle där man har mindre restriktiv syn på sexualitet kan man vänta sig att flickornas tidigare könsnognad ”slår igenom” så att de inleder samlag vid yngre åldrar än pojkarna. Det finns *ett* nyare undersökningsresultat som talar i denna riktning. Enligt en enkät 1971 bland 500 elever i årskurs 9 i en medelstor svensk stad hade 30 procent av pojkarna och 38 procent av flickorna någon gång haft samlag. (USSU PM 1972: 6.)

Enligt USSU (arbetstext 1973: 26, s 7—8) har ungefär tre fjärdedelar av svenska ungdomar sin sexualdebut innan de lämnar tonåren. En fjärdedel till en tredjedel gör denna erfarenhet innan de lämnar grundskolan. För skolungdomar växlar situationen mellan skolor och trakter, men i genomsnitt bedömdes situationen vara denna 1966/57. (Tabell 3.)

Tabell 3. Skolungdomars sexualdebut.

Årskurs	Andel som någon gång haft samlag
8	13 %
9	25 %
1 (gy)	40 %
2	56 %
3	69 %

Ser man till ungdomarnas egna *normer* är det bland 16 resp 18-åringarna endast ca 5 procent som principiellt tar avstånd från sexuell samliv mellan ungdomar i deras egen ålder — men alltså långt fler som i verkligheten lever avhållsamt. Av ungdomarnas föräldrageneration är det sju av tio som obetingat håller på sexuell avhållsamhet under uppväxtåren. Här skär sig föräldrarnas och ungdomarnas åsikter starkt mot varandra.

Vad som hänt är att ”sällskap” med sexuell samliv blivit ett självklart inslag i tillvaron för en mycket stor del av tonåringarna och i princip accepterat av de flesta unga.

Om man ser på den sociala och kulturella sexmiljö som formar ungdomars syn på sexualitet,

.....
I ett samhälle där mycken strävan går ut på prestation och meriter, där kan också sexualiteten bli ett område för s k mätbara prestationer: samlagsfrekvens och antal partners.
.....

så kan man skilja på inflytande av tre slag:

- De vuxnas avsiktliga moraliska påverkan i hemmens och skolans sexualundervisning.
- Allmänna samhällseliga erfarenheter av hur människors vardag av sociala relationer präglar deras sexuella relationer.
- Kommersialismens och massmedias bild av sexualitet.

I ett sektorisert samhälle riskerar sexualiteten att bli "sektoriserad". En biologisk och naturvetenskaplig syn understryker de fysiologiska, kliniska och objektiva sidorna av sexualiteten.

I ett samhälle där mycken strävan går ut på prestation och meriter, där arbetsstudier, testningar och mätningar kvantifierar insatser, där kan också sexualiteten bli ett område för s k mätbara prestationer: samlagsfrekvens och antal partners. Där prestige och självhävande blir viktiga för människor, smyger de sig in i sexualiteten, som en önskan att visa upp erövringar och att behärska människor. Ju osäkrare den sexuella identiteten — desto starkare blir tvånget att sexprestera.

I produktionsprocesser där individer förlorar sin känsla av identitet i monotona arbetsuppgifter och i vissheten av att vara utbytbara mot vilken annan person som helst eller i de byråkratiska organisationernas principiella opersonlighet — riskerar individens jagkänsla att bli försvagad. Detta kan sprida sig till en identitetslös sexualitet. I samlaget finns en möjlighet till självutgivelse, ett

.....
I produktionsprocesser, där individer förlorar sin känsla av identitet i monotont arbete, och i vissheten om att vara utbytbar mot vem som helst, riskerar deras jagkänsla att bli försvagad. Detta kan sprida sig till en identitetslös sexualitet.
.....

ömsesidigt utgivande och utlämnande, som måhända är unikt för samlaget. "... ett sådant överlämnande av sig själv kan endast upplevas positivt i någon djupare mening om det utgår från ett förhållande mellan två människor där det finns ett särskilt intresse hos den ena människan för den andra och tvärtom — även om detta bara är tillfälligt." (Vinterhed, 1970.) När man själv och andra blir enkelt utbytbara blir sexualiteten identitetslös. I arbetslivet har upplevelsen av utbytbarhet ansetts vara hotande för självkänslan.

Om känslor och psykologisk inlevelse blir undertryckta i sociala relationer riskerar man en "sexuell frigjordhet" av typen täckmantel för känslöshämningar, känslolöshet och rädsla för att engagera sig.

Om människors relationer är nyttoinriktade och restriktiva och deras livssituationer problemfyllda, riskerar man en flykt i sexualiteten, lusten som tröst. I teknokratiska samhällen läggs stor vikt vid teknik. Det kan man anlägga på sexuella färdigheter, samlagstekniken och ställningarna.

Man föreställer sig gärna att den sexuella frigörelsen innebär en utveckling mot ökad jämställdhet mellan könen. Men man kan inte tala om kvinnans sexuella frigörelse utan att samtidigt ta in i bilden kvinnornas samhällsställning i övrigt. I Stockholmsundersökningen 66/67 bejakade både kvinnor och män sexualiteten som en lyckokälla i sig. Skillnaden mellan mäns och kvinnors inställning verkar vid första påseendet väldigt liten. Deras inställning till avhållsamhet och trohet är likartad. Men ställda inför följande påståenden om kärlek eller förälskelse i samband med sex visar emellertid kvinnor en radikalt annorlunda syn på sex än män:

— Sexuellt umgänge skall man endast ha med den man är kär i.

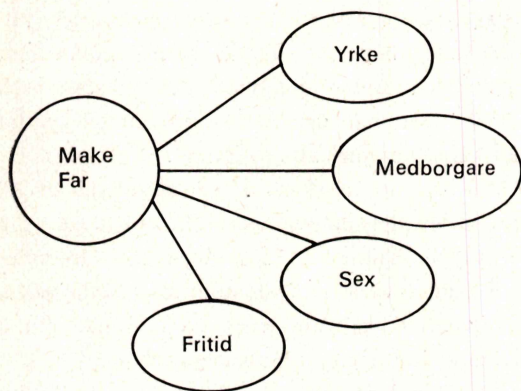
.....
Om människors relationer blir nyttoinriktade och restriktiva och deras livssituation är problemfylld, då riskerar man en flykt in i sexualiteten — lusten som tröst.
.....

- Det enda bärande skälet för en sexuell förbindelse är kärlek.
- Samlag utan kärlek är snusk.

Det första påståendet drog till sig flest instämmande svar: Knappt hälften av männen mot över 80 procent av kvinnorna. Detta är den största skillnad i kvinnors och mäns inställning som framkom i undersökningen. En överväldigande majoritet av unga kvinnor anser att man bör ha samlag *endast* med den man är kär i, medan den vanligaste inställningen bland män är att kärlek *inte* är någon nödvändig förutsättning för en sexuell förbindelse.

Mönstret kan bli tolkas med utgångspunkt från mäns och kvinnors positioner i den sociala strukturen:

När arbetsplatserna vid industrialiseringen åtskildes från bostäderna blev det männens lott att dagligen byta miljö. Männen blev allt mer tvungna att lära sig att spalta upp sig själva i olika deljag för olika uppgifter och ändamål. Ett jag för familjen, ett för yrket, ett för politiken, ett för den fritid som sedermera växte fram — och ville det sig illa fick sexualiteten sin avskilda del.

Denna uppspaltning gynnades av den anda av principiell opersonlighet som rådde i arbetslivet. Det handlade om att följa regler och bestämmelser oberoende av person. Det var arbetsinsatsen och rutinen som efterfrågades, inte själva individen. Han var bara en kugge i maskineriet, utbytbar mot någon annan som gör samma jobb

Liksom män upplevde att de själva var utbytbara i produktionen började de se på kvinnan som sexuell partner, utbytbar mot vilken annan kvinna som helst som fyller samma uppgift.

lika bra. Män hade att vänja sig vid att vara utbytbara och att kunna koppla om sitt jag för olika sammanhang, olika uppgifter och sakligt specialiserade relationer. Det vore ju underligt om inte sådana dagliga erfarenheter lämnade spår, t ex så att män också börjar uppfatta sin sexualitet som en specialiserad del av sig själva. En del som kan spaltas upp för sig utan att man behöver blanda in kärlek eller sin personlighet i det. Och liksom män upplevde att de själva var utbytbara i produktionen började de se på kvinnan som sexuell partner utbytbar mot en annan kvinna som fyller samma uppgift.

Däremot betraktades det länge som ett ideal att kvinnorna som hustrur och mödrar hade sin gärning knuten till bostaden. Alla kvinnornas uppgifter, hushållsarbete, fostran och vård, sexualitet och känsloliv, sammanflätades i varandra till en helhet, var sammanknutna till en plats och till en liten grupp av personer. Kvinnornas liv bildade en självklar och odelbar helhet. De tillägnade sig en personlig och känslomässig syn på sexualiteten. Den förstärktes av den traditionella dubbelmoralen. Inte heller får man glömma att kvinnorna var för sin ställning och sin försörjning starkt beroende av mannen.

Spåren av mäns och kvinnors olika sociala historia avspeglar sig ännu i Stockholms-ungdomarnas syn på kärlek och sexualitet.

Genom sina försök att kvarhålla det förkonceptiva samhällets sexualmoral så har det avsiktliga inflytandet från vuxengenerationerna endast

Sexuell pseudofrigörelse: öppen exponering av det tidigare tabubelagda. Den nakna unga kvinnokroppen ur alla vinklar, men lösgjord ur alla mänskligt sociala sammanhang. Ett aptitligt lustobjekt, en vara för konsumtion.

verkat bromsande men inte hjälpt de unga att orientera sig i ett förändrat samhälle. Själva ordet moral fick en dålig klang av trångsynthet, undertryckande och fördom. Där dialogen och analysen skulle ha haft sin plats uppstod istället ett tomrum av tystnad. Detta utfylldes snabbt av kommersiella intressenter i reklam, mode, underhållning, eskapistiskt massmediainnehåll m m. I den snabba kommersialiseringen av osäkerheten om livsstilar och värderingar kan man urskilja åtminstone två pregnanta drag, skenbart motsägelsefulla, men komplementära.

- Å ena sidan en förstärkning av de traditionella könsrollerna, i reklamens och masskulturens värld renodlas och konserveras "kvinnligt" och "manligt".
- Å andra sidan en sexuell pseudofrigörelse i en öppen exponering av det tidigare tabubelagda. Den nakna unga kvinnokroppen ur alla vinklar, men lösgjord ur alla mänskligt sociala sammanhang, innefattande sig själv. Ett aptitligt lustobjekt, en vara för konsumtion.

Kvinnorollen blir kommersiellt uppsminkad från kyskhets till sex appeal. Maskuliniteten brutaliseras i den välkända kombinationen sex och våld. Fiktionen bygger upp myten om kvinnan och mannen.

Preventivmedel är bättre än aborter

Det kontraceptiva samhället förutsätter goda kunskaper om preventiva metoder, god tillgång till preventivrådgivning och väl underbyggd motivation att använda preventivmedel, när man inte önskar barn. Hur är då den svenska ungdomen rustad i dessa tre avseenden?

1965 års abortkommitté vidtog i samarbete med kuratorer en stickprovsundersökning av de abortsökande kvinnorna.

Om man ser på fördelningen av preventiva metoder bland de abortsökande kvinnorna, visar det sig att i ungefär tre fjärdedelar av de fall där någon preventivmetod använts, har det varit mannen som svarat för preventionen. Bland de yngsta kvinnorna, 17 år eller yngre, har mannen svarat för preventionen i 88 procent av fallen, men för åldersgruppen 25—29 år i 68 procent av fallen.

I Stockholmsundersökningen hade större hälften av ungdomarna vidtagit preventiva åtgärder redan vid sitt första samlag. Vanligaste metoden var kondom och närmast avbrutet samlag. Den fjärdedel som inte använde något skydd (1/4 män och 1/5 kvinnor) uppgav, att "det bara blev så", "vi tänkte inte på det" eller något liknande. Påfallande många män som inte använde preventiva metoder första gången gjorde det inte heller senare, när de inledde samlag med en ny partner. På den punkten batter sig däremot kvinnorna i större utsträckning.

De allra flesta skolor har idag fått en viss undervisning om preventivmedel — ibland ganska mycket, ibland väl knapphändigt. Kunskapsmässigt är de oändligt mycket bättre rustade än tidigare generationers tonåringar.

Tyvärr är det så, att "kunskaper inte är den utslagsgivande faktorn för vare sig normer, attityder eller beteende. Dessa beror istället mest på uppväxtmiljön, inte minst den tidigare barndomen. Den har det största inflytandet på hur kunskaper kommer att användas".

Man kan rikta skarp kritik på tillgången till preventivmedelsrådgivningen. En enkät till sjukvårdshuvudmännen 1972 avslöjar att väntetiderna i landet varierar från nolltid till åtta månader. Köerna kan vara långa till läkarna, som är den mest anlitade personalkategorin.

Rådgivningsbyrån i Stockholm som endast tar emot på remiss från skolsköterska eller skolläka-

"Kunskaper är inte den utslagsgivande faktorn för vare sig normer, attityder eller beteende. Dessa beror istället mest på uppväxtmiljön, inte minst den tidiga barndomen".

re hade i mars 1972 en väntetid för besök på 1 1/2 månad och ytterligare 1 1/2 månad tillkom för p-pillerutskrivning. För flickor gällde besöken vid rådgivningsbyrån till 82 procent rådfrågan angående preventivmedel. (USSU PM 1972: 6). I väntan på preventivmedel hinner många skol flickor bli gravida. Myndigheterna fortbildar idag barnmorskor för att avlasta preventivrådgivning från läkarna och för att minska på väntetiderna.

Frågan om *motivationen att använda preventivmedel* är komplex. Den har bl a att göra med hur preventivmedlen passar ihop med den egna könsrollsuppfattningen, konventionerna och tillvägagångssätten kring inledandet av sexuella förbindelser och öppenheten i kommunikationen mellan parterna.

Aldrarna mellan 14—25 år har kallats för "den explorativa fasen". Man antar att puberteten innebär en förstärkning av könsrollerna. Pubertetsåren ter sig präglade av stark polaritet i personligheten med starka svängningar mellan kvinnlighet och manlighet på en djup och omedveten personlighetsnivå. Ovanpå denna inre osäkerhet reser sig en stark överbyggnad av en manifest könsroll. Tonårens ökade konformitet till könsroller kan rimligen tolkas som en kompensation för en inre rollosäkerhet. (Holter, 1962, s. 160—177).

Den unga kvinnan har haft att undertrycka sin aggressivitet, aktivitet och initiativ till förmån för "kvinnlighet". Den traditionella kvinnorollens aktivitetshämmande och fatalistiska inslag anses ha uppmuntrat till dagdrömmeri och på det hela taget försök att lösa problem på fantasiplanet (Holter, 1962). I det kontraceptiva samhället med stark exponering för kvinnorollen som sexuellt objekt är steget inte långt till en eskapistisk självutplånande sexualitet.

I Stockholmsundersökningen (Eliasson, 1971) fann man tendenser till en hedonism (stark bejakelse av sexualitet) med inslag av flykt och en vilja att vara som alla andra. Sexualiteten blir en flykt undan personliga problem eller ett medel att nå erotisk status. Unga kvinnor upptäcker de favörer och möjligheter som de har som sexualvarelser, samtidigt som de möter svårighe-

Den unga kvinnan har haft att undertrycka sin aggressivitet, aktivitet och initiativförmåga till förmån för sin "kvinnlighet". Med en stark exponering för kvinnorollen som sexuellt objekt blir steget inte långt till en eskapistisk självutplånande sexualitet.

ter och motstånd på andra livsområden. De riskerar att drivas ännu hårdare att satsa på sin "sexighet".

Kombinationen av en frigörelse från traditionell och restriktiv sexualmoral med i övrigt traditionell inställning, t ex ifråga om könsrollerna, tycks öka benägenheten för hög sexuell extensivitet (flera samlagspartners). "Det förhåller sig alltså inte som man ev skulle kunna tro att en mindre grupp kvinnor och män med konsekvent radikala åsikter, en emanciperad könsrollsuppfattning och en avromantiserad sexualsyn, lever ett mera vidlyftigt sexualliv än de som accepterar traditionella könsrollsförväntningar. (Eliasson, 1971, s 247—248). Snarare verkar det som om unga kvinnor med emanciperad könsrollsuppfattning inte var speciellt intresserade av att uppnå faktisk jämlikhet med män i de avseenden det här är fråga om (antalet samlagsparternas) (s 248).

Bland kvinnor finns en allmän tendens, att ju traditionellare könsrollsuppfattning (konventionell, konservativ och icke egalitär) man har, desto mer litar hon på mannen med kondom och avbrutet samlag. De "emanciperade" kvinnorna som ej är förlovade eller gifta använder i större utsträckning p-piller eller pessars. (Eliasson, opublicerat material i stencil från socialstyrelsen. Utkast till tänkbara informationsåtgärder om preventivmedel under budgetåret 1973/74, 1973-02-05). Det bör observeras att kvinnor med lägre utbildning har mer traditionell könsrollsuppfattning.

Det finns ett mönster som består i, att tonårs flickor med ett trassligt förhållande till föräldrarna, vantrivsel i skolan och allmänna kontaktsvårigheter inleder en tidig sexuell aktivitet. Denna sexualitet torde sällan ge några lösningar på flickornas sökande efter en vuxen identitet eller

på deras framtida sociala situation. Nästa anhalt — efter det att det sexuella inte ändrar på något — kan bli moderskapet. En gynekolog beskriver tonårsgraviditeter bland kvinnor som omhändertagits av ungdomsvården:

”Inför en graviditet reagerar flickorna mycket olika. Några blir helt överrumplade och kan inte fatta att de verkligen är med barn. Om de får en legal abort i tredje månaden hinner de knappast uppleva sig som gravida. Andra har mer eller mindre medvetet velat bli med barn och går följdriktigt in för havandeskapet utan att se några som helst svårigheter. De känner det som lösning på alla tidigare problem, och graviditeten ger dem plötsligt ett värde och en betydelse som de tidigare saknat. Många av dem har inte en tanke på att söka abort utan vill föda barnet. Tyvärr följs ofta en sådan graviditet av en dyrköpt erfarenhet av att kontaktsvårigheten och isoleringen blir ännu mycket större efter förlossningen. Det visar sig inte lättare att etablera kontakt med ett litet barn ens om det är ens eget än vad det var att klara relationen till jämnåriga eller vuxna. Det är vanligt att deras förbindelse med barnafadern efter en tids påfrestning bryts.” (Sundström-Feigenberg, 1972).

Försök till ”rehabilitering” genom moderskap eller ”reträtt” i moderskap begränsar sig naturligtvis inte till tonåringar. Det torde vara vanligt att inställningen till barn eller ej är ambivalent för människor. Det är inte säkert att människor känner sig motiverade till 100-procentig kontroll över sin fruktsamhet. Det kan vara frestande att lämna spelrum åt slumpen. Man vet ju aldrig... och i värsta fall finns det ju abort.

Man misstänker idag att tillkomsten av säkra preventivmedel för kvinnor försvagat mäns motivation för födelsekontroll. Den manliga partens hållning påverkar frågan om födelsekontroll överhuvudtaget förs på tal och text om kvinnan känner att hon kan ta upp frågan om preventiva åtgärder med honom. Det är naturligtvis i början av ett förhållande och vid en tillfällig förbindelse som läget är som mest ömtåligt och riskabelt. Båda kan utgå från obekräftade antaganden om varandra.

Frågan om mannens motiv och hållningar är komplex och den bör ses i relation till de rollkonflikter som en ändrad kvinnoroll skapar för man-

Kvinnodominansen i pojkarernas barndom fråntar dem säkra manliga rollmodeller. Bombflygare, soldater, poliser, rekordhjältar och smarta agenter — sådana de skildras i massmedia — blir istället förebilder, oändligt avlägsna fädernas vardag på fabriker och kontor.

nen och hans föreställningar om sin egen maskulinitet. Den emancipationsdebatt som i decennier omdefinierat kvinnors syn på sig själva har ännu i ringa utsträckning medvetandegjort män om deras emancipationsproblem.

Kvinnodominansen i pojkarernas barndom och de begränsade vardagsrelationerna mellan fäder och söner, vuxna män och pojkar, fråntar pojkarne säkra manliga rollmodeller. Det har antagits, att medan flickor identifierar sig med sina mödrar, ökar pojkarne benägenhet att identifiera sig med kulturella stereotyper om maskulinitet. Dessa mansstereotyper finns i massmedierna. Pojkarna kan få sin dagliga dos av verklighetsskildring: Bombflygare över djungeln, stridande soldater, polisiära rensningsaktioner, idrottsreferat, rekordmän och landslagshjältar. Fiktionen tillför hårdföra detektiver, stål män och smarta agenter. Dessa maskulina förebilder är oändligt avlägsna från fädernas vardag på fabriker och kontor men de är onekligen en motvikt till mödrarnas inflytande. Pojkarna slår sig samman i kamratgäng, men gängen har den svagheten, att samtliga medlemmar är omogna och fångna i en likartad situation — att söka bevisa sin manlighet. Gängen ger en avskärmning mot kvinnoinflytande och samtidigt ett gemensamt underordnande till maskulina normer.

Det institutionella överläge som ett helt samhällssystem tidigare garanterade den unga mannen är inte längre att lita på. Kvinnornas ökade jämställdhet medför en serie konsekvenser för män.

— Det manliga försprånget i utbildning och eftertraktade tjänster minskar

— Kvinnor står ekonomiskt oberoende av ”försörjare”

— Kvinnor arbetar sig till en egen social posi-

Den moderne mannens problem är att ju duktigare kvinnorna blir, desto svårare är det för honom att verka duktigare. Detta är hotande för traditionell manlig maskulinitet.

tion, de engageras av nya uppgifter, en del identifierar sig med sitt yrke

- Kvinnor kontrollerar och planerar när och med vem de önskar barn
- Dubbermoralen har ersatts av moralisk jämlikhet
- Kvinnor ser inte service och upppassning i hemmet som en livsuppgift
- Kvinnor stiger fram kompetenta, psykiskt differentierade, fria från undfallenhet och auktoritetstro inför män, de har genomskådat könsrollerna och de känner sig befriade från terrorn att göra sig vackra i inbördes konkurrens.

Den moderna unga mannens problem — i mycket nakna ord — är att ju duktigare kvinnorna blir — desto svårare är det för honom att verka duktigare. Situationen är hotande för traditionell maskulinitet. I likhet med den traditionella kvinnorollen är också mansrollen rotad i inre psykologiska hinder för förändring. Den gamla polariseringen mellan kvinnligt och manligt omgav det kvinnliga med godhet och moderskärlek — på mannens bekostnad. Hans väsen bestod av kamp, våld, avvikelse och destruktivitet. Men så länge "kvinnliga" egenskaper anses vara kastrerande och förlöjligande för en man — så länge är jämlikhet med kvinnan ett hot mot mannens självkänsla (Brenton, 1967).

Medan verklighetens roller förändrats, så slår en kommersiell manlig sexkultur vakt om den traditionella manliga hegemonin. Den massproducerar sexuella stimuli för män, stimuli av ofarliga naket exponerade tonårsflickor. Det är som en magisk åkallan efter sexuell dominans i en värld av kolorerad fiktion. Man kan fråga sig om inte den manliga sexkulturens blandning av sex och våld kan tolkas som oartikulerade utlösningar av mansrollens konflikter i det moderna samhället.

Men säkert är, att för den unge mannen som känner främlingskap och ångest inför den egna kroppen, motverkar rädslan för att inte verka "manlig" nog också motiven för en säker prevention. Bilden av den tuffa och risktagande mannen passar inte ihop med coitus interruptus eller kondomer.

Kvinnor brukar betraktas som mer konservativa och traditionella än män, men ifråga om sexualupplysning och inställningen till könsroller är attityderna ombytta. Kvinnorna är betydligt radikalare än män. Konservatism i mäns uppfattningar av förhållandet mellan kvinnor — män gör dem psykiskt oförberedda och rigida när de konfronteras med omdefinitioner av roller, som de tagit för givna.

Det är sällan sambandet mellan teknisk innovation och ändringar i idéer är så slående som ifråga om å ena sidan p-piller och livmoderinlägg — och å den andra, ifrågasättandet av manliga definitioner av kvinnors sexualitet. I kvinnorörelser idag — i Sverige liksom i andra länder — intar diskussionen av sexualitet en viktig plats. Detta är röster med ny medvetenhet:

"Vi luras att använda oss av sex. Jag klär mig sexigt och exponerar kroppen för att kunna hävda mig när jag hamnar i en anonym situation. Fast jag inte vill. Det är förnedrande."

"Vad jag upplever som så fruktansvärt är att kvinnan alltid måste vara vacker, målad och uppklädd. Mannen får vara som han är. Jag hatade att måla mig när jag gick i skolan, men det fanns inte något alternativ om jag skulle vara med i gänget."

"Jag känner att jag blivit lurad. Men det går ut över flera områden, inte bara sex. För att man är tjejp med dom funktionerna har man bara dom och dom möjligheterna."

"Vi är många kvinnor som känner att vi har blivit lurade. Inlurade i en bur och utestängda från en mängd upplevelser. Vi vet att vi har berövats vår sexualitet. Vi vet att dessa saker, för-

Man kan fråga sig om inte den manliga sexkulturens blandning av sex och våld kan tolkas som oartikulerade utlösningar av mansrollens konflikter i det moderna samhället.

Om förspelet följer konventionen att den unge mannen vill och den unga kvinnan är avvisande, så koncentreras hans uppmärksamhet på att övervinna hennes betänkligheter. Frågan om skydd riskerar att komma i andra hand.

trycket av kvinnan och förtrycket av hennes sexualitet, hör ihop . . .”

(Hägg och Werkmäster, 1973.)

I den mån uttryckandet av sexualitet fördrivs från ordnade miljöer till dolda och tillfälliga platser, under rädsla för upptäckt, i den mån ungdomar blir hänvisade till samlag i bilar och i anslutning till fester och spritförtäring, minskas givetvis förutsättningarna för adekvat preventiv kontroll. Själva den tafatthet som rimligen omger nybörjarens sexualitet (och även andras) skapar motiv att spela säkrare än man är. I spelet om den säkerheten finns det risk för att den preventiva säkerheten kommer i andra hand.

Om förspelet följer konventionen om att den unga mannen vill och den unga kvinnan är avvisande, koncentreras hans uppmärksamhet på att övervinna hennes betänkligheter och frågan om skydd riskerar att komma i andra hand osv. osv. Därmed blir konventionerna och miljön för etablerandet av sexuella förbindelser viktiga faktorer för prevention.

Socialstyrelsens utkast till informationsåtgärder visar en insikt om att även sedan den kunskapsförmedlande informationen blivit effektiviserad och det finns god tillgång på preventivrådgivning utan långa väntetider, så återstår åtgärder för att påverka motivationen. På detta plan är personliga kontakter mellan människor och öppna dialoger oersättliga.

Som exempel på nya försök att nå de unga, kan nämnas myndigheternas samarbete med fria teatergrupper över landet. Grupperna får stöd för att uppföra teaterpjäser som tar upp sexualitet, könsroller och sexmiljö. Pjäserna speglar ungdomarnas situation. Skolungdomar har fungerat som rådgivare för skådespelare, och korrigerat dem när de inte längre känt igen sig själva. Skådespelarna sätter in roller, känslor och osäkerhet i en sexkul-

tur — efteråt diskuterar man personerna i pjäsen. Fasader rivs ner, man får grepp om en gemensam situation och ökad medvetenhet om attityder och motiv. Teatergrupperna gästas skolor och ungdomsgårdar. Föräldrar kan inbjudas att närvara eller de kan se pjäsen och diskutera med skådespelarna för sig. Skådespelarna blir ett språkrör för de erfarenheter pjäsen blottlägger hos sin publik.

Tidigare har gynekologer, arbortkuratorer, sociologer och psykologer försökt biträda skådespelarna med sina erfarenheter. Men om ”experterna” tillhandahåller erfarenhets- och kunskapsmaterial, och om skådespelarna ger problemen liv och gestalt så är det centrala i denna upplysningsform *dialogen* — att upplysning går i bägge riktningar. Att informatörer lyssnar och försöker förstå och låter sig påverkas av dem, man är ute för att påverka. Endast så kan ”det abortförebyggande budskapet” vara dynamiskt och insiktsfullt och verka starkare än en kommersiell sexkultur. Attityder till sexualitet medvetandegörs i dialoger. Ur otaliga dialoger växer successivt spelregler som bär upp motivation och därmed en moral.

Den moralutveckling som skall ersätta det förkontraceptiva samhällets förbudsmoral med en öppnare syn på sexualitet, dvs en moral som inkluderar förekomsten av en föräktenskaplig ungdomssexualitet som icke regelmässigt leder till äktenskap mellan parterna, är ännu i sin linda, i varje fall vad beträffar en medveten värdegemenskap som förmedlas mellan generationerna. Dock kan man skönja värderingar som är på väg att utkristalliseras.

Från en sexualitet som haft karaktär av en svårtyglad naturkraft i fortplantningens tjänst växte kombinationen av en romantisk äktenskaplig sexualitet med goda kvinnor och en fysiologisk avlastning bland dåliga. Revolten mot dubbelmoral och sexualfientlighet åtföljdes av en våg av pseudoliberalisering inom ramen av gamla könsroller men med sexuella friheter.

Det kontraceptiva samhällets normer söker sig bort både från undertryckandet och pseudofrigörelsen.

Aborter är bättre än icke önskade barn

Man kan ifråga om födelsekontroll och aborter förvänta sig två selektionsprocesser vars effekter motverkar varandra. *Ju bättre samhällets sexualupplysning och den preventiva rådgivningen är, desto mer udda blir de kvinnor som misslyckas med födelsekontrollen.* Desto svårare och kostbarare blir det sannolikt att nå dessa restgrupper.

Den största riskgruppen torde även i framtiden utgöras av de unga, helt enkelt för att de är nybörjare och saknar erfarenhet.

En riskgrupp kan man förvänta sig att finna bland de fattiga och underprivilegierade, där handikappet ifråga om kontrollen av fruktsamhet blir ett i en serie av andra sociala handikapp som förstärker varandra.

En annan riskgrupp blir kvinnor med så sporadiska sexuella förbindelser att kvinnorna inte hinner få vanor av en kontinuerlig och säker prevention. När långa perioder av avhållsamhet avbryts av sexuellt samliv är det inte säkert att kvinnorna är förberedda. De kan ha tröttnat på preventivberedskap.

Ju gynnsammare kvinnors möjlighet att få abort är, desto naturligare blir det för kvinnor att välja abort vid en oplanerad graviditet. Ett stort antal barn torde tidigare ha fötts oplanerade men accepterade som ett faktum när väl en befruktning ägt rum. Denna benägenhet att acceptera en befruktning torde bli mindre när möjligheten till abort är större. Detta, att det slutgiltiga ställningstagandet om att föda barn eller ej nu kan uppskjutas till efter befruktning ägt rum, torde bidra till en ökning av abortfrekvensen. De risk-situationer som uppkommer vid byte av preventivmetod och vid uppehåll med p-piller, torde nu mötas med abort som nödlösning.

De säkrare nya preventivmedlen har främjat en ökad ungdomssexualitet. När antalet sexuellt

En riskgrupp kan man finna bland de fattiga och underprivilegierade, där handikappet ifråga om kontroll av fruktsamheten blir ett i en serie av andra sociala handikapp som förstärker varandra.

aktiva ungdomar ökar, kan man anta att gruppen unga som misslyckas med födelsekontrollen också ökar — i synnerhet innan en effektiviserad förebyggande verksamhet och en sträng preventivmoral blivit uppnådd.

Det har blivit vanligare att graviditet medför en "allvarlig planeringsrubbning" ifråga om yrke och utbildning också för gifta medelålderns kvinnor. Numera söker sig ett tilltagande antal gifta kvinnor till arbetsmarknaden, till vidareutbildning eller omskolning till ett nytt yrke. De nya möjligheterna och aspirationerna lägger hinder för eller minskar intresset för ett återupptagande av rollen som småbarnsförälder.

En speciell riskgrupp i Sverige utgörs av invandrande kvinnor. De är påtagligt överrepresenterade bland abortsökande kvinnor. De kommer ofta från länder med sämre sexualupplysning och en repressiv sexualmoral. Väl utom hemlandets strängare kontroll över sexuella förbindelser riskerar de att bli gravida utan att vara ekonomiskt och socialt rustade för att ta hand om ett barn.

Accepterandet av abort som bättre än oönskade barn innebär ett reservationslöst erkännande av det frivilliga föräldraskapet och varje barns rätt att vara önskat. Därmed ökar förutsättningarna för goda uppväxtvillkor för barn.

Det kontraceptiva samhället

Under 1960-talets senare hälft ökade antalet utom-äktenskapliga födelser starkt och äktenskapsfrekvenserna sjönk. Om man så vill, kan man i denna statistik avläsa ett genombrott för den ogifta modern. En del kvinnor väljer att föda sina barn som ogifta mödrar. Rätten till abort befäster slutgiltigt att kvinnan inte "råkat i olycka" utan att det är ett frivilligt moderskap. Den rollen är respektabel — och under förutsättning att kvinnan kan lösa försörjningssituationen — och om hon har anhöriga och vänner som kan bistå och avlösa henne (förutom tillgången på daghemsplats) så kan den lilla hushållsenheten fungera bra.

En del av de ogifta mödrarna, sannolikt 2/3 av dem — bor tillsammans med barnets far. Valet av äktenskapsliknande levnadsform utan for-

=====

Rätten till abort befäster slutgiltigt att kvinnan inte råkat "i olycka" utan att det är ett frivilligt moderskap.

=====

mell vigsel illustrerar det äktenskapliga legitimitetsbegreppets försvagning bland de unga. Denna försvagning är åsamkad av strukturella förändringar, men sannolikt har kampen mot fördomarna kring de ogifta mödrarna förstärkt och förberett jordmånen för idéer om en frivillig kärlek, utan inblandning av legalt tvång.

Den största delen av kvinnorna gifter sig med barnets far. I och med att rätten till abort gallrar bort de tonårsflickor, vars prognos för äktenskap och barnafödande är dålig, så ser det ut som återstoden av frivilliga tonårsäktenskap skulle representera ett urval som klarar upp sin tidiga familjebildning lika väl som en jämförelsegrupp av äldre förstföderskor. Dock finns den skillnaden att 3/4 av tonårsfamiljerna har sämre ekonomi än den sämsta 1/4 av kontrollgrupperna. Färre tonårningar har fullföljt en gymnasial utbildning.

Det visar sig att tonårsmödrarnas egna föräldrar fött sitt första barn tidigt. De litet äldre mödrarna hade också samma åldersmönster i bägge generationerna. Det kan dessutom noteras att de yngsta mödrarna hade betydligt fler bekanta som också fött barn tidigt, än de äldre mödrarna. Den selektion som följer med rätten till abort, synes lämna kvar unga mödrar som levit i kontakt med ett mönster av tidiga äktenskap och som själva finner sig väl tillrätta i samma mönster. (Enl. Sundström-Feigenbergs referat av Sven Brembergs undersökning, 1973.)

När man ser på förekomsten av de tre hushållstyperna jämsides kan man fråga sig hur deras framtida fördelning kommer att se ut. När kvinnors ekonomiska ställning förbättras ökar möjligheten för kvinnor att välja att ha barn utan att gifta sig med fadern. I all synnerhet kan män som fallit offer för en maskulin sexkultur löpa risken, att bli ratade som varaktiga fäder. Samhällets stöd för gravida kvinnor som önskar rätt att föda barnet, verkar också för en förstärkning av det ogifta moderskapets ställning. Para-

doxalt nog så bidrar normer som tar avstånd från abort till att höja den ogifta moderns anseende — om hon har rätt till abort.

Å andra sidan har samhällets familjepolitik gått in för det jämställda föräldraskapet. Detta i sin tur bidrar till att öka förväntningarna på ett delat föräldraskap.

Vad har den sociala förändringen från ett lokalt förankrat bondesamhälle till en urbaniserad industriell kapitalism betytt för de två huvudfrågor som bildade utgångspunkt för analysen av abortfrågans utveckling i Sverige — nämligen legitimitet — illegitimitet och försörjningssituation som abortmotiv? I bondesamhället rörde kärnan i legitimitetsfrågan den sociala kontrollen av kvinnornas fruktsamhet. Legitimitetsreglerna inordnade de födda i en social ordning av släktskap, arv och försörjning. Legitimitetsreglerna band samman sexualitet, äktenskap och fruktsamhet till en okränkbar ordning (även om ordningsföljden varierade mellan samhällsklasserna). Den icke legitima fruktsamheten hade placerat sig utanför den sociala ordningen och behandlades därefter. De icke önskade barnen fördrevs i social bemärkelse, som vi sett så kunde deras existens förnekas legalt ända därhän, att de kyrkobokfördes som avkomma till "okända föräldrar".

Fruktsamheten har bildat basen för könsroller, dvs arbetsfördelningen mellan kvinnor och män, har tagit hänsyn till graviditeter, barnafödandet och ammandet och tilldelat kvinnor uppgifter i närheten av härden/bostaden. Denna arbetsfördelning har blivit avpassad efter de näringar som bildat basen för försörjningen. Bondesamhällets produktion och försörjning var knuten till gården och släkten. Därmed fanns det en stark koppling mellan legitimitet och försörjning.

I dag är familjen inte längre en enhet i produktionen. Paret har separerat ur hushållet som ett kollektiv. Släktskapsrelationerna betyder mindre. Utbildning är viktigare för social position än

=====

När kvinnornas ekonomiska ställning förbättras ökar möjligheten för kvinnor att välja att ha barn utan att gifta sig med barnets fader.

=====

Idag är familjen inte längre en enhet i produktionen. Paret har separerat ur hushållet som ett kollektiv. Släktskapsrelationerna betyder mindre. Utbildning är viktigare för social position än börd och arv.

När moderskapet bryts ut ur seklers tradition — där kvinnan är mannen underordnad och ekonomiskt beroende av honom, där hon är ställd utanför arbetsliv och det offentliga livet — då är samhället ingalunda förberett.

börd och arv. Äktenskapslagen har mindre social och ökad privat innebörd. Samhället svarar för social grundtrygghet. De preventiva metoderna har brutit det direkta sambandet mellan sexualitet och fortplantning. Därmed har de gamla grunderna för den äktenskapliga legitimiteten blivit urholkade. Däremot torde de känslomässiga förväntningarna på äktenskap och föräldraskap vara starkare idag.

Försörjningsmöjligheternas avskiljande från hushållen avskilde de gifta kvinnorna från yrkesarbete och fäderna från barnen. Kärnfrågan för den ogifta moderns försörjningssituation blev — och är än i dag — hur hon ensam skall kunna kombinera yrkesarbete med fostran och vård av barn — och hur hon skall undvika att bli socialt isolerad, icke på grund av fördomar, utan av brist på tid och av bundenhet till barnet.

Vad innebär försörjningsfrågan idag som abortmotiv för gifta par? För att göra en lång historia kort — under 1960—1970-talen har två processer antagit sådana proportioner att man kan tala om sociala innovationer i fråga om vad som ter sig möjligt att uppnå

— Kontraceptionens framsteg har fört oss närmare principen om *det frivilliga föräldraskapet i det kontraktiva samhället*.

— Återföreningen av mannen och kvinnan på arbetsmarknaden har lett till målet om *ökad symmetri mellan kvinnors och mäns roller på arbetsmarknaden och i familjen*.

Men det råder ännu många restriktioner innan dessa mål är uppnådda. Många människor saknar ännu motivation som bär upp en god preventivmoral och rationalitet i sin sexualitet.

När moderskapet bryts ut ur seklers tradition av att vara mannen underordnad och ekonomiskt beroende samt ur decenniernas tradition av att vara

ställd utanför arbetslivet och det offentliga livet så är samhället ingalunda förberett. Det finns många restriktioner kvar innan kvinnan kan inträda i en symmetrisk föräldra- och yrkesroll vid mannens sida. Restriktionerna ligger i att arbetsmarknaden på många håll är uppdelad i kvinnliga och manliga yrken, och de kvinnliga är i allmänhet sämre avlönade och har mindre beföringsmöjligheter. Yrkesrollerna är utformade utan hänsyn till föräldraansvar — samma gäller för arbetstiden. Bebyggelsestrukturen är planerad för fel familjetyp osv.

Det är också möjligt att paret (och en förälder med barn) är för små enheter för att bära upp differentierade aktiviteter för sina vuxna medlemmar. Behovet av komplement kan komma att tillgodoses i form av institutionell service och/eller i ett återupptagande av samarbetsformer mellan fler personer som kan komplettera varandra i tjänster och behov. Så länge restriktioner gör det svårt för människor att förverkliga den symmetriska familjen råder det en konflikt mellan strukturella betingelser och nya idéer och föreställningar.

Ett barns ankomst aktualiserar alla restriktioner för symmetrin i föräldrarnas förhållande. När föräldrar väl erfarit hur starkt deras föräldraroller kommer i konflikt med deras andra livsroller, så kan restriktionerna övergå till strukturella orsaker till att man inte önskar sig fler barn. Och om man då misslyckas med preventionen blir restriktionerna strukturella motiv för abort. Idag är antikonceptionen och rätten till abort ett medel för föräldrar att göra det synligt i nativitet hur barn- och föräldravänligt ett samhälle är. Preventivmedel och aborter bör icke förväxlas som fristående orsaker till att människor inte önskar barn. De orsakerna bör sökas i samhällets struktur och dess värderingar.

LITTERATUR:

Statistisk årsbok 1973

SOU 1972: 34 Familjestöd, Socialdepartementet

Socialstyrelsen, Nämnden för hälsovårdsupplysning, stencil, augusti 1973

SOU 1936: 59 Betänkande i sexualfrågan

SOU 1951: 41 Ungdomen möter samhället, Gustav Jonsson: Sexualvanor hos svensk ungdom

Alva Myrdal: Folk och familj, Stockholm 1944

USSU, arbetstext 1973 08 06

Israel, Gustavsson, Eliasson och Lindberg: Sexuelle Verhaltensformen der schwedischen Grosstadtjugend, i Modellfall Skandinavien?, Rowohlt 1970

Rosmari Eliasson: Könsdifferenser i sexuellt beteende och attityder till sexualitet, Lunds universitet, 1971

Rosmari Eliasson: Samhälle, sexualmoral, könsroller, socialstyrelsen, HVUD 1973

USSU PM 1972: 6

USSU: Sexualitet och samlevnad, Stockholm 1971

USSU arbetstext 1973: 24

Kerstin Vinterhed i DN 27.9.1970

SOU 1971: 58 Rätten till abort, 1965 års abortkommitté

SOU 1969:2 Om sexuallivet i Sverige

SOU 1969: 8 Sexualkunskapen på grundskolans högstadium, I Elevenkät

Harriet Holter: Fra barn till voksen, i Edmund Dahlström m fl: Kvinnors liv och arbete, Stockholm 1962

Kajsa Sundström-Feigenberg: Ungdomsgynekologi, Socialmedicinsk tidskrift 5/1972

Myron Brenton: The American Male, London 1967

Maug Hägg och Barbro Werkmäster: Kvinnor och sex, Författarförlaget 1973

Socialstyrelsen, Utkast till tånkbara informationsåtgärder om preventivmedel under budgetåret 1973/1974, stencil 1973 02 05

USSU arbetstext 1973: 25

Sven Brembergs undersökning genom Sundström-Feigenberg